

universities – marginality profession, understanding ethnic identity; acquisition of cognitive and creative competence based on knowledge samoostiyomu development. The concept of the conflictological culture of students of technical universities.

Key words: *conflictological culture, competence, marginality profession, ethnic identification, conflict, culture.*

Рекомендовано до друку.

Д-р. психол. наук, проф. В.М. Ямницький.

Одержано редакцією 07.03.2017 р.

УДК: 378

О.В. ЛАШКО

ДО ПИТАНЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ. ДОВІРА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Резюме. *Стаття присвячена дослідженню можливостей впровадження принципів сучасної психологічної допомоги, зокрема принципів екологічності, в організацію навчального процесу при підготовці фахівців технічних спеціальностей з метою підвищення ефективності навчання.*

Ключові слова: *освіта, вища освіта, технічний ВНЗ, фахівець, освітній простір, викладач, студент, взаємодія, довіра.*

Постановка проблеми. У 90-х роках минулого сторіччя розпочався перехід від суб'єкт-об'єктного підходу в організації освітнього процесу, коли учень або студент виступав об'єктом навчання (научіння), до суб'єкт-суб'єктного, якому властиве відношення до учня (студента) як до активного суб'єкта власного процесу навчання [8]. В першому випадку функцію научіння директивними методами здійснює вчитель (викладач), обираючи методи та засоби навчання. Розвиток другого підходу триває і сьогодні. Він передбачає самоорганізацію студента із здобуття компетентностей для подальшої професійної діяльності. В нових умовах викладач стає залученим елементом системи саморегуляції студента з власного професійного розвитку.

Останнім часом актуальним стають питання формування такого освітнього простору, в фокусі уваги якого буде особистість того, хто навчається, як замовника послуги з навчання, та підвищення якості цієї послуги. Вітчизняні вчені та практики все більше зосереджують свої зусилля навколо проблем з розробки практичних аспектів трансформації системи вищої освіти до такої форми, в якій вона буде здатна задовольняти потреби сучасного суспільства. При цьому особистісна орієнтованість наповнює все більші сфери життя сучасної молоді людини. Все більше уваги приділяється питанням самонавчання, відповідальності за результати власної діяльності, саморегуляції та самоорганізації [9].

Сучасною тенденцією розвитку освіти є учбово-педагогічна співпраця, де знайшли своє відображення ідеї, сформульовані у працях теоретиків загальної і педагогічної психології (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, Ш.О. Амонашвілі та ін.) та передових практиків педагогіки (А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.). Основною формою взаємодії суб'єктів освітнього процесу при цьому є педагогічне спілкування. Воно одночасно реалізує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції, використовуючи при цьому всю сукупність вербальних, образотворчих, символічних і кінетичних засобів. Функціонально – це контактна (дистантна), інформаційна, спонукальна, координаційна взаємодія, що встановлює відносини всіх суб'єктів учбового процесу [1].

Для будь-якого спілкування, в тому числі педагогічного, характерна наявність довіри. Довіра є однією з фундаментальних складових ефективної взаємодії особистостей, обміну знаннями та досвідом. Довіра – стрижневий елемент соціального та психологічного добробуту людини у суспільстві. Адже людина потребує довіряти іншим людям, які її оточують, та світу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У закордонній соціальній психології довіра у взаєминах людей – предмет дослідження багатьох авторів, що працюють в рамках різних напрямів. Піонерами в галузі вивчення довіри в зарубіжній соціальній психології були С. Джуард і П. Ласкоу, які почали роботу в цьому напрямку наприкінці 50-х рр. Вони досліджували довіру з точки зору саморозкриття внутрішнього «Я». Концепція саморозкриття (self-disclosure) звертається до психології гуманістичної орієнтації і пов'язана з іменами таких відомих її представників, як К. Роджерс, А. Маслоу і С. Джуард [5]. Інший напрям у вивченні довіри належить авторам, що працюють в рамках інтеракціонізму, які встановили, що почуття довіри є фундаментом взаємин людей і, в кінцевому рахунку, – ефективності роботи в організаціях. Ще один напрям дослідження довірчого спілкування – це «трансактний аналіз».

На пострадянському просторі довіра довгий час не була предметом самостійного соціально-психологічного аналізу і вивчалася лише в контексті проблеми навчання як методу психологічної впливу. Однак поняття довіри досить широко застосовувалося авторами в межах інших проблем (В.В. Вічев, Б.Ф. Поршнев, І.С. Кон, А.В. Мудрик, В.А. Лосенков, В.М. Куліков, Л.А. Петровська, О.І. Донцов, М.Ю. Кондратьєв, В.А. Петровський та ін.).

Вперше довіра як самостійне соціально-психологічне явище було проаналізовано Т.П. Скрипкіною [6]. Велике практичне значення, на наш погляд, мають дослідження довіри і недовіри А.Б. Купрейченко та її послідовників [3]. На сьогоднішній день існує значна кількість наукових робіт, присвячених вивченню явища довіри в різноманітних умовах: в економічній, політичній, соціальній, правовій (зокрема криміналістичній) та інших сферах життя людини.

Проблему довіри і довірчих відносин в контексті освітнього процесу висвітлюють у своїх роботах І.Ф. Аметов, В.О. Дрофєєв, Р.Ю. Кондрашова, Л.С. Скрябіна та ін. У своїх дослідженнях автори зокрема розглядають особливості прояву довіри в системі "вчитель-учень" при різних стилях педагогічного керівництва; умови, що забезпечують довірчі відносини між педагогом та учнем тощо [8]. Результати дослідження феномену довіри в ментальних репрезентаціях студентів технічного університету представлені у статті М.О. Кононець [5].

© О.В. Лашко, 2017

Ідеї екологічності трансформацій в освіті у своїх роботах розкриває професор П.В. Лушин [2; 10]. Автор наголошує на очевидність поступового переходу професійної підготовки на пріоритет самостійної діяльності студентів та акцентує увагу на розумінні педагогічної діяльності як педагогічного супроводу самостійної навчальної стратегії студентів або так званої навчальної стратегії (learning path) особистості того, хто навчається. В даній логіці П.В. Лушин розкриває сутність діяльності викладача – сприяти власному руху студента, який занурюється в освітнє середовище, самостійно рухається в ньому у власному темпі у напрямку власних пріоритетів, одним з яких є спілкування з педагогами. В умовах гуманізації та особистісної орієнтованості освіти функція викладача ВНЗ трансформується у педагогічну допомогу особистості, що навчається.

Мета статті. В процесі практичної діяльності з викладання у технічному ВНЗ м. Києва та, паралельно набуваючи досвід з психологічної практики, ми задалися питанням щодо можливостей запровадження засад сучасної практичної психології в організації навчального процесу. Виконуючи дослідницьку діяльність за напрямком «Особливості гуманізації вищої технічної освіти», нас, зокрема, зацікавили перспективи застосування принципів екологічної допомоги в організації навчального процесу. Основними завданнями пошукової роботи стало: 1) формулювання ознак екологічного освітнього простору при підготовці фахівців технічних спеціальностей; 2) означення ролі довіри у взаємодії викладача і студента при організації такого простору.

Виклад основного матеріалу. Сучасні психологічна наука і практика пропонують різноманітність підходів у наданні психологічної допомоги особистості. Серед них: психоаналіз, гештальт-терапія, трансактний аналіз, арт-терапія та ін. Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. в Україні з'явився інноваційний метод психологічної допомоги та супроводу – екологічна психологічна фасилітація (або екофасилітація). Більше 20 років психологічної та педагогічної практики її автор професор П.В. Лушин і його колеги неодноразово доводили ефективність методу в супроводі розвитку особистості через звернення до її власних унікальних механізмів саморегуляції.

Особистість в екофасилітаційному підході розглядається як відкрита динамічна система, що самоорганізується та саморозвивається. Як стверджує автор методу П.В. Лушин, на відміну від екологічного відношення, яке пов'язане із збереженням довкілля, екопсихологічне ставлення до дійсності полягає у збереженні особистості. Таким чином, особистість, яка ставиться до себе дбайливо та з повагою, аналогічно ставиться й до довкілля, та навпаки. Тоді психологічний зміст екології як науки у тому, щоб навчити людину дбайливо ставитися не тільки до природи, але й до свого внутрішнього психічного середовища [2]. Отже, основними засадами екофасилітації як способу психологічної допомоги є принципи екологічного ставлення, які сформульовані у Кодексі екологічності [4].

У психології принцип екологічності в його профіцитарному розумінні реалізується в рамках екосистемного або екофасилітаційного підходу, де особистість з усіма її зв'язками є відкритою екосистемою пов'язаних і взаємно обумовлених елементів, що самоорганізуються і саморозвиваються [2, 69]. Спираючись на зміст цих принципів, ми спробували сформулювати ознаки освітнього простору, в якому студент як суб'єкт власного професійного розвитку має сприятливі умови для зростання. Такому простору притаманне розуміння того, що:

- 1) студент – відкрита система, що постійно взаємодіє з ресурсами інших систем; залучення викладача - частина власної програми саморозвитку для подальшої професійної діяльності;
- 2) студент є суб'єктом: професійна діяльність викладача здійснюється в прямій взаємодії із студентом;
- 3) студент володіє всіма необхідними можливостями для ефективного навчання і зростання (усвідомлення профіциту можливостей студента);
- 4) «викладач і студент» – єдина, відкрита динамічна система; вони об'єднані загальною метою, яка полягає у розвитку професійних компетентностей один одного;
- 5) викладач активно прагне до взаєморозуміння із студентом: кожен з них вільний коригувати і погоджувати один з одним свою позицію;
- 6) довіра до себе та до іншого як частин системи є невід'ємною умовою екологічної взаємодії.

З огляду на вище вказане, утворення робочого союзу між викладачем і студентом є обов'язковою вхідною умовою організації сприятливого освітнього середовища для досягнення основної мети системи вищої освіти - забезпечення якісної підготовки фахівців. Одним з ключових феноменів, що визначають успішність утворення такого союзу, є довіра. Довірчі відносини – невід'ємна частина будь-якої ефективної взаємодії, в тому числі в системі «викладач-студент». Питання встановлення довірчих відносин постає з особливою актуальністю, якщо мова йде про екологічність освітнього середовища. Адже розподілення відповідальності в процесі передбачає високий рівень довіри між його учасниками.

Таким чином, довіра відіграє важливу роль у формуванні екологічного освітнього простору. На нашу думку, означені концепти здатні позитивно вплинути на процес трансформації системи вищої освіти, підвищити мотивацію студентів до освоєння професії та якість вищої освіти в цілому. Отже, створення довірчого простору, встановлення між студентом і викладачем довірчих відносин, для яких характерні наявність психологічного комфорту, позитивної установки студента по відношенню до освітньої установи та науково-педагогічного колективу, гармонійність та органічність відносин суб'єктів освітнього процесу, на наш погляд, – невід'ємна умова організації простору для навчання, в якому відбувається не тільки професійна підготовка фахівця, а й зростання психологічно здорової особистості, здатної саморозвиватися та самоактуалізовуватися.

З іншого боку, створення екологічного освітнього середовища створює оптимальні соціальні умови для особистісного розкриття суб'єктів та формування взаємної довіри, а також переходу довіри на рівень внутрішнього утворення особистості кожного суб'єкта взаємодії. Це, в свою чергу, призводить до підвищення ефективності взаємодії. Таким чином, екологічна взаємодія, заснована на прийнятті профіциту іншого, виступає умовою, важливим елементом психологічного механізму розвитку довіри до себе і до іншого.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Нами були сформульовані ознаки екологічного освітнього

простору, виходячи з принципів екологічності, відомих у сучасних методах психологічної допомоги, зокрема екофасилітації. А також визначено роль довіри у формуванні робочого союзу між викладачем і студентом як умови ефективної взаємодії з метою взаємного професійного зростання.

На наступному етапі планується апробація експериментальної форми проведення навчальних занять у групах з підготовки фахівців технічної спеціальності, що спирається на сформульовані ознаки екологічності, та відстеженням при цьому особливостей прояву довіри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2001. – 384 с.
2. Кононець М.О. Феномен довіри в ментальних репрезентаціях студентів технічного університету / М.О. Кононець // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. – 2015. – № 3 (45). – С. 77-85.
3. Купрейченко А.Б. Психология доверия и недоверия / А.Б. Купрейченко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 571 с.
4. Лушин П.В. Два виміри принципу «не нашкодь» та Кодекс екологічності / П.В. Лушин // Практична психологія в системі вищої школи: монографія; за ред. Т.В. Бушуєвої, С.О. Ставицької. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 38-53.
5. Лушин П.В. Экологическая помощь личности в переходный период: экофасилитация [Текст]: монография / П.В. Лушин. – К., 2013. – 296 с. – (Серия “Живая книга”; Т. 2).
6. Скрипкина Т.П. Психология доверия: учебное пособие / Т.П. Скрипкина. – М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 264 с.
7. Юрченко О.В. Взаємозв'язок рівня довіри та локусу контролю студентів технічного ВНЗ / О.В. Юрченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Вип. 103, Т. 2. – 2012. – С. 204-208.
8. Юрченко О.В. Роль і місце довіри у взаємодії між студентом і викладачем технічного університету / О.В. Юрченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Вип. 82, Т. II. – 2010. – С. 299-303.
9. Lashko O. Study of social trust among the students of higher education institutions / O. Lashko, O. Velychko // International scientific conference "Engineering, Echologies. Education. Security": Proceedings. – Veliko Tarnovo, Bulgaria, 01.06-03.06 2016. – P. 54-55.
10. Lushyn P. Some Reflections on the Ecology of Pedagogical Space / P. Lushyn // Thinking. – 2003.– Vol.16 (3). – P.4-11.

Е.В. ЛАШКО. К ВОПРОСАМ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ. ДОВЕРИЕ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Резюме. Стаття посвящена исследованию возможностей внедрения принципов современной психологической помощи, в частности принципов экологичности, в организации учебного процесса при подготовке специалистов технических специальностей с целью повышения эффективности обучения.

Ключевые слова: образование, высшее образование, технический ВУЗ, специалист, образовательное пространство, преподаватель, студент, взаимодействие, доверие.

O.V. LASHKO. TO THE QUESTIONS OF TRANSFORMATION OF THE HIGHER TECHNICAL EDUCATION SYSTEM. TRUST IN THE PROCESS OF FORMATION ECOLOGICAL EDUCATIONAL SPACE

The summary. The article is devoted to the study of the possibilities of introducing the modern psychological assistance principles, in particular principles of ecology, in the organization of educational process in the training of technical specialists with the aim of increasing the training effectiveness.

Key words: education, higher education, technical university, specialist, educational space, teacher, student, interaction, trust.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. М.М. Козяр.

Одержано редакцією 30.03.2017 р.

УДК: 378.147

О.І. ПОТАПЧУК

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІТ-ФАХІВЦІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Резюме. В статті проведено аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми професійної підготовки ІТ-фахівців. На основі аналізу досліджень підготовки майбутніх ІТ-фахівців та досвіду педагогічної діяльності визначено особливості професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців. Запропоновано методичні рекомендації щодо розвитку професійної компетентності майбутніх ІТ-фахівців в процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: ІТ-фахівці, конкурентоспроможність, проблеми професійної підготовки, професійна компетентність, особливості професійної підготовки.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології (ІТ) займають дуже важливе місце та стають фундаментом нових якісних змін в освіті. Оскільки стан розвитку національних інформаційних ресурсів і засобів та їх активізації визначають потенційні можливості успішного розвитку держави, забезпечення її національних інтересів, тому особливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі ІТ-технологій.

Голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації зазначив, що станом на 2015 рік

© О.І. Потапчук, 2017